

Sygn. akt III AUa 690/23

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 lipca 2024 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Marta Sawińska

Protokolant: Emilia Wielgus

po rozpoznaniu w dniu 31 lipca 2024 r. w Poznaniu na posiedzeniu niejawnym

sprawy **M. G.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P.**

o wysokość emerytury

na skutek apelacji M. G.

od wyroku Sądu Okręgowego w Koninie

z dnia 2 maja 2023 r. sygn. akt III U 835/22

zmienia zaskarżony wyrok w punkcie II oraz poprzedzającą go decyzję w części, w której podejmuje wypłatę emerytury w ten sposób, że stwierdza brak podstaw do podjęcia wypłaty emerytury w miejsce pobieranej emerytury przyznanej w drodze wyjątku.

		Marta Sawińska	
--	--	----------------	--

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych II Oddział w P. decyzją z 3 listopada 2022r. znak: (...) z urzędu podjął wypłatę emerytury M. G. przyznanej na podstawie art. 24 ustawy emerytalnej od 1 listopada 2022r. tj. od dnia, od którego mogła być podjęta wypłata tej emerytury. Wysokość emerytury obliczona została z uwzględnieniem zwaloryzowanego kapitału początkowego w kwocie 248.827,41 zł., średniego trwania życia 247,70 i tak obliczona emerytura wyniosła kwotę 1.004,55zł. Tak obliczonej emerytury nie podniesiono do kwoty emerytury minimalnej, gdyż odwołująca nie udowodniła łącznie okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 20 lat.

Od powyższej decyzji odwołała się M. G..

Podniosła, że na mocy decyzji Prezesa ZUS otrzymywała emeryturę przyznaną w drodze wyjątku. Decyzją z dnia 22 października 2022r. przyznano jej emeryturę w wieku powszechnym, ale była ona mniej korzystna i ZUS nadal wypłacał emeryturę przyznaną w drodze wyjątku jako korzystniejszą. Zaskarżoną decyzją rozpoczęto wypłatę emerytury uzyskaną przez nią w powszechnym wieku, co jej zdaniem narusza zasadę praw nabytych. Ponadto podniosła, że jeśli Sąd nie podzieli jej stanowiska co do praw nabytych emerytury wyjątkowej, wnosi o uwzględnienie

okresu kiedy miała przyznane świadczenia związane z opieką nad dzieckiem niepełnosprawnym dzieckiem, które objęte są obowiązkiem ubezpieczenia społecznego.

W piśmie z dnia 17 stycznia 2023r. odwołująca podtrzymała swoje stanowisko co do uwzględnienia okresów sprawowania opieki nad synem K. i przeliczenia emerytury przy uwzględnieniu całego okresu ograniczenia jej aktywności zawodowej.

Pozwany organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania. ZUS wskazał, że zaskarżoną decyzją z 3 listopada 2022r. działając z urzędu, podjął emerytury przyznaną odwołującej na podstawie art. 24 ustawy emerytalnej od 1 listopada 2022r. w kwocie 1.074,87 zł. brutto, a ustalona kwota emerytury okazała się niższa od najniższej emerytury 1.772,08 zł., jednakże z uwagi na niewykazanie przez odwołującą okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 20 lat, brak było podstaw do jej podwyższenia do wysokości emerytury minimalnej. Pozwany podniósł, że z uwagi na nabycie prawa do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym ustala przesłanka wypłaty emerytury w drodze wyjątku. Jednocześnie pozwany podniósł, że okresy opieki nad dziećmi zostały uwzględnione w kapitale początkowym w łącznym wymiarze 8 lat jeden miesiąc tj. 97 miesięcy.

Wyrokiem z dnia 2 maja 2023 r. zmieniono zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznano wnioskodawczyni **M. G.** prawo do obliczenia wysokości emerytury z uwzględnieniem wartości kapitału początkowego w kwocie **57.192,85 zł.** obliczonego z zastosowaniem wskaźnika wysokości podstawy wymiaru kapitału początkowego **31,56%** i ustaleniem wysokości emerytury w kwocie **1.153,23 zł.** (od 1 listopada 2022r. w kwocie 1.233,96 zł. a po waloryzacji od 1 marca 2023r. w kwocie 1.416,59 zł. (punkt I.), w pozostałym zakresie oddalając odwołanie (punkt II.).

U podstaw powołanego rozstrzygnięcia legły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

M. G. ur. (...) w dniu 12 stycznia 1993r. złożyła wniosek o przyznanie prawa do emerytury jakie przysługuje matce wychowującej dziecko szczególnej troski w oparciu o przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 5 maja 1989r.

Pozwany odmówił odwołującej tego prawa prawomocną decyzją z dnia 14 stycznia 1993r., wobec powyższego odwołująca wniosła o przyznanie emerytury w drodze wyjątku.

Zgodnie z pozytywną decyzją Prezesa ZUS, organ rentowy decyzją z dnia 21 października 1993r. przyznał odwołującej prawo do emerytury w drodze wyjątku, w wysokości najniższej emerytury. W 2004r. odwołująca złożyła do akt legitymację ubezpieczeniową.

W dniu 7 września 2021r. odwołująca wniosła o przyznanie prawa do emerytury.

Decyzją z dnia 22 października 2021r. pozwany przyznał odwołującej prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym. Wysokość emerytury obliczona została z uwzględnieniem zwaloryzowanego kapitału początkowego w kwocie 248.827,41 zł., średniego trwania życia 247,70 i wysokość emerytury wyniosła kwotę 1.004,55zł. Tak obliczonej emerytury nie podniesiono do kwoty emerytury minimalnej, gdyż odwołująca nie udowodniła łącznie okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 20 lat. Podano jednocześnie, że wypłata tej emerytury zostaje zawieszona, a będzie wypłacana emerytura wyjątkowa.

Odwołująca ubiegała się o wypłatę świadczenia wyrównawczego przysługującego osobie uprawnionej do wcześniejszej emerytury na podstawie Rozporządzenia z 15 maja 1989r. w sprawie uprawnień do wcześniejszej emerytury pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki, jednak decyzją z dnia 25 marca 2022r. pozwany odmówił odwołującej prawa do tego świadczenia, a Sąd Okręgowy w Koninie wyrokiem z dnia 17 maja 2022r. w sprawie III U 253/22 odwołanie M. G. oddalił.

Pismem z dnia 14 lipca 2022r. pozwany zawiadomił odwołującą o wszczęciu postępowania w kwestii błędnej wypłaty emerytury wypłacanej w drodze wyjątku, wobec nabycia prawa do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym.

Zaskarżoną decyzją z dnia 3 listopada 2022r. z urzędu podjął wypłatę emerytury M. G. przyznanej na podstawie art. 24 ustawy emerytalnej od 1 listopada 2022r. tj. od dnia, od którego mogła być podjęta wypłata tej emerytury. Wysokość emerytury obliczona została z uwzględnieniem zwaloryzowanego kapitału początkowego w kwocie 248.827,41 zł., średniego trwania życia 247,70 i tak obliczona emerytura wyniosła kwotę 1.004,55 zł. Wysokości emerytury nie podniesiono do kwoty emerytury minimalnej, 1.250,88 zł. (po sprostowaniu) gdyż odwołująca nie udowodniła łącznie okresów składkowych i nieskładkowych w wymiarze 20 lat.

Z pisma pełnomocnika pozwanego wynika, że zgodnie z art. 185 a ust. 1 ustawy emerytalnej przy ustalaniu wysokości emerytury dla osób nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 24 ust. 1a i 1b oraz w art. 184, kapitał początkowy podlega przeliczeniu poprzez dodanie do okresów nieskładkowych okresów, o których mowa w art. 7 pkt 9, przebytych przed dniem 1 stycznia 1999 r. Okres urlopu wychowawczego jak i okres niewykonywania pracy w związku z opieką nad dzieckiem, do 4 lat (w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie 6 lat (w przypadku dziecka na które przysługiwał zasiłek pielęgnacyjny dodatkowo do 3 lat) są uwzględniane w wysokości kapitału początkowego po 1,3 % podstawy wymiaru za każdy rok jak okresy składkowe. Dodatkowy zasiłek pielęgnacyjny przyjęto w max. wymiarze 3 lat.

Zaliczono odwołującej 7 lat 10 miesięcy opieki nad dziećmi, nie zaliczono okresu od 1 czerwca 1993r. do 31 sierpnia 1993r. , gdyż okres opieki nad dzieckiem przekraczał długość przewidzianą w art. 7 ust. 5 ustawy emerytalnej oraz okresu od 1 października 1993r. do 31 grudnia gdyż w tym okresie odwołująca pobierała emeryturę.

ZUS podniósł, że odwołująca odmówiła przedłożenia zaświadczenia z Powiatowego Urzędu Pracy o wysokości pobranego zasiłku dla bezrobotnych za okres od 1 października 1991r. do listopada 1992r.

Powiatowy Urząd Pracy w K. w piśmie z dnia 7 marca 2023r. potwierdził, że odwołująca pobierała zasiłek dla bezrobotnych od 1 października 1991r. do 30 listopada 1992r. Odwołująca w odpowiedzi dołączyła zaświadczenie Starosty Powiatu (...) z potwierdzeniem pobierania zasiłku chorobowego i jego wysokości w okresie od 1 października 1991r. do 30 listopada 1992r. (k.48,49 akt)

Po przekazaniu pozwanemu oryginału ww. zaświadczenia pozwany dokonał symulacji obliczenia wartości kapitału początkowego odwołującej po uwzględnieniu pobranego zasiłku dla bezrobotnych. W piśmie pełnomocnika pozwanego z dnia 13 kwietnia 2023r. pozwany podał, że uwzględnienie pobranych zasiłków dla bezrobotnych w okresie l. 1991,1992 pozwoli na ustalenie wskaźnika wysokości podstawy wymiaru z lat 1977-1992 w wysokości 31,56%, a uwzględnienie okresów opieki nad dziećmi w rozmiarze 7 lat 10 miesięcy tj. 94 miesięcy pozwoli na ustalenie wartości kapitału początkowego w kwocie 57.192,85 zł.

Uwzględnienie tej wartości kapitału początkowego po jego waloryzacji do kwoty 285.655,12 zł. wysokość emerytury winna wynieść 1.153,23 zł. po waloryzacji od 1 listopada 2022r. 1.233,96 zł., a od 1 marca 2023r. 1.416,59 zł.

(dowód: pismo ZUS z 13.04.2023r. symulacja k. 58)

W decyzji wydanej w dniu 23 lutego 2023r. ZUS z urzędu przy ponownym obliczeniu kapitału początkowego przeliczył emeryturę od 1 listopada 2022r. tj. od miesiąca w którym podjął wypłatę emerytury. Do obliczenia wartości kapitału początkowego uwzględniono zapisy legitymacji ubezpieczeniowej w zakresie okresów zatrudnienia i wynagrodzenia i ustalono wskaźnik wysokości podstawy wymiaru na 31,56% (wcześniej 27,08 %). Wysokość świadczenia wyniosła 1.103,84 zł. (po waloryzacji od 1 kwietnia 2023r. 1.355,91 zł.)

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów zgromadzonych w aktach ZUS. Treść dokumentów, w oparciu o które Sąd ustalił powyższy stan faktyczny nie budziła wątpliwości Sądu i nie była kwestionowana przez żadną ze stron. Odwołująca nie wniosła zarzutów co przedstawionych przez pozwanego wyliczeń.

W opisanym stanie faktycznym sąd I instancji uznał, że odwołanie M. G. w części zasługuje na uwzględnienie.

Strony nie wnosiły o przeprowadzenie rozprawy. W tych okolicznościach Sąd na podstawie art. 148¹ § 1 k.p.c. uznał, że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne, co w konsekwencji pozwoliło na rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym.

Na wstępie Sąd Okręgowy wskazał na żądanie odwołującej w zakresie wypłaty emerytury w drodze wyjątku jako świadczenia korzystniejszego wobec uzyskanego prawa do emerytury w wieku powszechnym.

Wyjaśnił następnie, że świadczenie przyznawane w drodze wyjątku, na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej nie może pozostawać w zbiegu z prawem do emerytury lub renty przyznawanych w trybie zwykłym. Innymi słowy, świadczenie, o jakim mowa w art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej nie może stanowić świadczenia dodatkowego, uzupełniającego, emeryturę lub rentę przyznaną w trybie zwykłym.

Świadczenie w drodze wyjątku może być przyznane w przypadku niespełnienia przez ubezpieczonego warunków do uzyskania renty na zasadach ogólnych. Konieczne jest zatem wykazanie, że ubezpieczony, którego praca stanowi źródło uprawnień do świadczenia z ubezpieczenia społecznego, nie wypracował prawa do "normalnego" świadczenia ubezpieczeniowego na skutek jakichś szczególnych okoliczności.

Odwołująca uzyskała świadczenie emerytalne na zasadach ogólnych, nie może zatem pobierać w zbiegu świadczenia w drodze wyjątku.

W powyższym zakresie Sąd oddalił odwołanie jako nieuzasadnione (pkt. II wyroku)

Odwołująca domagała się także ewentualnie weryfikacji wysokości przyznanej emerytury.

W myśl art. 25 ust. 1 ustawy emerytalnej podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24, stanowi kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, zwaloryzowanego kapitału początkowego określonego w art. 173-175 oraz kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem ust. 1a i 1b oraz art. 185.

Odwołująca nabyła prawo do emerytury ustalonej według nowych, zreformowanych zasad, opartych na systemie zdefiniowanej składki na ubezpieczenie emerytalne.

Jednym z elementów tej emerytury jest podstawa obliczenia, którą stanowi - obok kwoty składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata tej emerytury oraz środków zewidencjonowanych na subkoncie, zwaloryzowany kapitał początkowy.

W przedmiotowym postępowaniu kwestią sporną było ustalenie, czy ZUS prawidłowo ustalił okresy opieki odwołującej nad dziećmi przy obliczaniu kapitału początkowego i następnie emerytury, czy do tego okresu podlega wliczeniu okres pobierania emerytury w drodze wyjątku i jednoczesnej opieki nad synem K..

Zgodnie z art. 173 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz.U.2022.50) dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948r., którzy przed dniem wejścia w życie ustawy opłacali składki na ubezpieczenie społeczne lub za których składki opłacali płatnicy składek, ustala się kapitał początkowy.

W myśl art. 174 ust. 1 cytowanej ustawy kapitał początkowy ustala się na zasadach określonych w art. 53, z uwzględnieniem ust. 2#12.

Według art. 174 ust. 2 cytowanej ustawy przy ustalaniu kapitału początkowego przyjmuje się przebyte przed dniem wejścia w życie ustawy:

- 1) okresy składkowe, o których mowa w art. 6;
- 2) okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 5;
- 3) okresy nieskładkowe, o których mowa w art. 7 pkt 1#3 i 6#12, w wymiarze nie większym niż określony w art. 5 ust. 2.

Ustawodawca w ustawie o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wymienił okresy składkowe w art. 6, a okresy nieskładkowe w art. 7 ustawy emerytalnej i nie ma dowolności w kwalifikowaniu tych okresów. Przy ustalaniu stażu "do prawa" i stażu "do wymiaru" uwzględnia się wyłącznie okresy w nich zawarte. Okresami składkowymi są te, za które składka została faktycznie zapłacona lub okresy bez składki, wymienione enumeratywnie, które zaliczone zostały do okresów składkowych mimo nieopłacania składek. Brak jest argumentów przemawiających za możliwością domniemywania, że dany okres ma charakter składkowy bądź nieskładkowy. Wskazana wykładnie jednoznacznie pokazuje, że art. 7 ustawy emerytalnej zawiera zamknięty katalog okresów nieskładkowych (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 października 2021r. II USK 337/21).

Według art. 7 ust. 5 tej ustawy, okresami nieskładkowymi są przypadające przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty okresy urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi, innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych oraz okresy niewykonywania pracy - z powodu opieki nad dzieckiem:

- a) w wieku do lat 4 - w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie - bez względu na liczbę dzieci - do 6 lat,
- b) na które ze względu na jego stan fizyczny, psychiczny lub psychofizyczny przysługuje zasiłek pielęgnacyjny - dodatkowo w granicach do 3 lat na każde dziecko.

Zdaniem Sądu ZUS rozliczył okresy opieki nad dziećmi odwołującej, w tym nad synem z niepełnosprawnością, zgodnie z przywołanym przepisem.

Jak orzekł Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 lutego 2018r. II UK 679/16 w art. 7 pkt 5 ustawy z 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych chodzi o okres niewykonywania pracy przed emeryturą. Opieka nad dzieckiem w czasie emerytury nie stanowi okresu nieskładkowego zwiększającego tą emeryturę lub składającego się na ustalenie prawa do "kolejnej" emerytury.

W toku postępowania sądowego odwołująca złożyła zaświadczenie Starosty Powiatowego o okresie i wysokości pobieranego zasiłku dla bezrobotnych w okresie od 1 października 1991r. do 30 listopada 1992r. i uzyskanie zasiłku za rok 1991 w kwocie 1.858.250,00 zł., a za rok 1992 w kwocie 9.630.150,00 zł.

Zaświadczenia z Powiatowego Urzędu Pracy i Starosty Powiatowego nie budzą wątpliwości co do ich rzetelności i wiarygodności.

W celu ustalenia wysokości kapitału początkowego odwołującej po przyjęciu zasiłku dla bezrobotnych Sąd zobowiązał ZUS do wyliczenia kapitału początkowego. W oparciu o powyższe dane organ rentowy ustalił, że po uwzględnieniu zasiłku dla bezrobotnych kapitał początkowy ubezpieczonej na dzień 1 stycznia 1999r. wynosi 57.192,85 zł, a wskaźnik wysokości podstawy wymiaru kapitału wynosi 31,56%. Wyliczenia te nie były kwestionowane przez ubezpieczoną.

Emerytura odwołującej wyliczona zgodnie z zasadami określonymi w art. 26 ustawy emerytalnej z uwzględnieniem przeliczonego i zwaloryzowanego kapitału początkowego w kwocie 285.655,12 zł. wyniosła 1.153,23 zł. (po waloryzacji od 1 listopada 2022r. 1.233,96 zł. a od 1 marca 2023r. 1.416,59 zł.)

Mając powyższe na uwadze Sąd uznał odwołanie M. G. w powyższym zakresie za uzasadnione i na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w pkt. I wyroku zmienił zaskarżoną decyzję z 3 listopada 2022r. w ten sposób, że przyznał odwołującej prawo do ustalenia kapitału początkowego z uwzględnieniem zasiłku dla bezrobotnych za okres od 1 października 1991r. do 30 listopada 1992r. zgodnie z symulacją przedstawioną przez pozwanego.

Apelację od wyroku wywiodła M. G., domagając się zmiany orzeczenia i wskazania, że nadal przysługuje jej prawo do emerytury w drodze wyjątku, a co za tym idzie brak podstaw do podjęcia wypłaty na jej rzecz mniej korzystnej emerytury w wieku powszechnym. Zdaniem apelującej Sąd winien wobec niej dodatkowo zastosować regulację art.6 ust.2a ustawy z dnia 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych.

Pozwany organ rentowy w złożonej odpowiedzi na apelację wniósł o jej oddalenie, przy zasądzeniu od strony przeciwnej kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja M. G. zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie podkreślić należy, że stan faktyczny nie był objęty sporem, a jego elementy ujawnione w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku zasługują na pełną aprobatę.

Co do zarzutu niezastosowania w sprawie art.6 ust.2 a ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, w ocenie Sądu Apelacyjnego – jest on nieuzasadniony.

Zgodnie z przywołaną regulacją za osobę pobierającą świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna wójt, burmistrz lub prezydent miasta opłaca składkę na ubezpieczenia emerytalne i rentowe od podstawy odpowiadającej wysokości odpowiednio:

1) pobieranego świadczenia pielęgnacyjnego albo pobieranego specjalnego zasiłku opiekuńczego przysługujących na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych,

2) pobieranego zasiłku dla opiekuna przysługującego na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów

- przez okres niezbędny do uzyskania okresu ubezpieczenia (składkowego i nieskładkowego) odpowiednio 20-letniego przez kobiety i 25-letniego przez mężczyznę.

W rozpoznawanej sprawie zgodnie z art. 185 a ust. 1 ustawy emerytalnej przy ustalaniu wysokości emerytury dla osób nabywających prawo do emerytury w wieku określonym w art. 24 ust. 1a i 1b oraz w art. 184, kapitał początkowy podlega przeliczeniu poprzez dodanie do okresów nieskładkowych okresów, o których mowa w art. 7 pkt 9, przebytych przed dniem 1 stycznia 1999 r. Okres urlopu wychowawczego jak i okres niewykonywania pracy w związku z opieką nad dzieckiem, do 4 lat (w granicach do 3 lat na każde dziecko oraz łącznie 6 lat (w przypadku dziecka na które przysługiwał zasiłek pielęgnacyjny dodatkowo do 3 lat) są uwzględniane w wysokości kapitału początkowego po 1,3 % podstawy wymiaru za każdy rok jak okresy składkowe. Dodatkowy zasiłek pielęgnacyjny przyjęto w max. wymiarze 3 lat.

Zaliczono odwołującej 7 lat 10 miesięcy opieki nad dziećmi., nie zaliczono okresu od 1 czerwca 1993r. do 31 sierpnia 1993r. , gdyż okres opieki nad dzieckiem przekraczał długość przewidzianą w art. 7 ust. 5 ustawy emerytalnej oraz okresu od 1 października 1993r. do 31 grudnia gdyż w tym okresie odwołująca pobierała emeryturę.

Odwołująca nie pobierała natomiast zasiłku dla opiekuna, który aktualizowałby możliwość zastosowania wnioskowanej w apelacji regulacji. Okres pobierania świadczenia pielęgnacyjnego od 1 lipca 1984 r. do 28 lutego 1991 r. został zaliczony jako dodatkowy okres opieki nad dzieckiem, na który przysługuje zasiłek w wymiarze maksymalnym 3 lat.

Nie ma podstaw w obowiązującym ustawodawstwie dla - jak pisze apelująca w uzupełnieniu apelacji (pismo z 1 sierpnia 2023 r.)- „potraktowania wcześniejszego świadczenia emerytalnego jako świadczenia pielęgnacyjnego wliczanego do lat pracy, albowiem w obu przypadkach świadczenie wynika z konieczności opieki nad członkiem rodziny”.

Prawidłowo przyjął Sąd I instancji (wbrew stanowisku organu rentowego w decyzji z dnia 22 października 2021 r.) że w stosunku do emerytury powszechnej i emerytury przyznanej w drodze wyjątku nie zachodzi zbieg świadczeń, o którym mowa w regulacji art.95 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS.

Przypomnieć należy, że zgodnie z art. 83 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ubezpieczonym i pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków przewidzianych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes ZUS może przyznać w drodze wyjątku świadczenie w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie.

W doktrynie i orzecznictwie sądów administracyjnych jednolicie przyjmuje się, że powyższa regulacja ma charakter szczególny, bowiem pozwala na uzyskanie świadczenia odpowiadającego świadczeniu ubezpieczeniowemu przez osoby, które nie spełniają warunków do uzyskania świadczeń w zwykłym trybie. Podkreśla się przy tym, że świadczenia w drodze wyjątku nie mają charakteru roszczeniowego, są bowiem finansowane z budżetu państwa (art. 84 tej ustawy), a nie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, zaś ustawa pozostawia ich przyznanie uznaniu Prezesa ZUS. Niezależnie od powyższego wskazać trzeba, że w orzecznictwie wielokrotnie wskazywano, że przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z uwagi na uznaniowy charakter świadczenia określonego w jej art. 83 ust. 1, nie przewidują zbiegu tego świadczenia ze świadczeniami ustawowymi przyznawanymi przez organy emerytalno-rentowe (por. wyroki NSA: z dnia 4 lipca 2001 r. o sygn. akt II SA 388/01; z dnia 11 marca 2015 r. o sygn. akt I OSK 2728/14; z dnia 25 listopada 2015 r. o sygn. akt I OSK 2271/815; z dnia 23 marca 2017 r. o sygn. akt I OSK 1279/16; orzeczenia sądów administracyjnych dostępne są w internetowej bazie orzeczeń pod adresem: www.orzeczenia.nsa.gov.pl).

Także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 stycznia 2012 r. o sygn. akt III UK 36/11 podkreślił, że przepis art. 83 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. wprost wyłącza możliwość uzyskania świadczenia w drodze wyjątku przez osoby pobierające własne świadczenia emerytalne lub rentowe. Nie mają one możliwości ubiegania się o świadczenie wyjątkowe na zasadzie wyboru świadczenia korzystniejszego. Zasadą jest niedopuszczalność łączenia świadczeń zwykłych i nadzwyczajnych.

Pozostaje zatem do rozstrzygnięcia kwestia nazwana przez apelującą jej „prawami nabytymi do emerytury wyjątkowej” w aspekcie uzyskania uprawnienia do emerytury powszechnej.

Jeszcze raz przywołać należy podstawy prawne świadczenia odwoływanej:

Zgodnie z art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej ubezpieczonym oraz pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć pracy lub działalności objętej ubezpieczeniem społecznym i **nie mają niezbędnych środków utrzymania**, Prezes Zakładu może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nieprzekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie. W myśl ust.1a przepisy art. 24a i 27a stosuje się odpowiednio **do rent z tytułu** niezdolności do pracy przyznanych w trybie określonym w ust. 1.

Świadczenia w drodze wyjątku przyznawane są więc decyzją Prezesa ZUS o charakterze konstytutywnym, co więcej – jak wynika z decyzji wydanej wobec odwoływanej w dniu 21 października 1993 r. - bezterminowo, w kwocie najniższej emerytury.

Należy zatem rozstrzygnąć czy fakt uzyskania prawa do emerytury powszechnej powoduje sam w sobie wygaśnięcie prawa do emerytury w drodze wyjątku, bądź jej zastąpienie świadczeniem z powszechnego systemu emerytalnego, jak argumentował Sąd I instancji.

Wydaje się, że taką koncepcję prezentuje w sprawie także organ emerytalny.

Ustawa o emeryturach i rentach z FUS nie daje na tak zadane pytanie odpowiedzi.

Powołany wyżej przepis art.83 ust.1a odnosi się wyłącznie do rent z tytułu niezdolności przyznanych w drodze wyjątku, nie zaś do emerytur wyjątkowych. Tylko zatem w wypadku rent przyznanych w drodze wyjątku, następuje ich zastąpienie emeryturą w wieku powszechnym.

Kwestią otwarta pozostaje więc nadal, czy z momentem uzyskania prawa do emerytury wygasa uprawnienie do emerytury wyjątkowej. Odpowiedzi na tak zadane pytanie należy zdaniem Sądu Apelacyjnego poszukiwać w wykładni funkcjonalnej świadczenia emerytalnego przyznanego w drodze wyjątku.

W wypadku odwołującej (oraz generalnie – do osób uprawnionych do emerytury w drodze wyjątku) wymagane jest spełnienie przesłanek ujętych w art.83 ust.1 ustawy emerytalnej. Świadczenie przyznawane na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej ma bowiem charakter wyjątkowy i dedykowane jest wyłącznie osobom, które wskutek szczególnych okoliczności nie nabyły prawa do emerytury lub renty i pozostają w niedostatku.

Odwołująca z uwagi na opiekę nad niepełnosprawnym synem uzyskała emeryturę w drodze wyjątku, przy czym przez cały okres jej pobierania (co podlegało okresowej kontroli ze strony ZUS) nie mogła podjąć pracy ani działalności gospodarczej .

Powyższe przełożyło się automatycznie na brak wymagalnego stażu ubezpieczeniowego minimum 20-letniego dla uzyskania prawa do minimalnej emerytury.

Sam fakt nabycia uprawnień emerytalnych nie może więc – jak tego oczekuje organ rentowy- stanowić samodzielną i niejako automatyczną przesłankę do utraty prawa do świadczenia emerytalnego w drodze wyjątku. W systemie emerytury kapitałowej, jej kwota może nie osiągać poziomu minimalnego (są emerytury w wysokości 2 zł) albo – jak w przypadku odwołującej- nie można skorzystać z możliwości jej podniesienia do tego pułapu wobec braku okresów składkowych.

Co istotne – wobec konstytutywnego charakteru decyzji przyznającej emeryturę w drodze wyjątku bezterminowo, konieczne jest - dla podjęcia wypłaty emerytury powszechnej – wydanie przez Prezesa ZUS jako organ uprawniony decyzji o braku dalszych uprawnień do świadczenia w drodze wyjątku, która to decyzja będzie mogła być zaskarżona na drodze administracyjnej przez odwołującą.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia z dnia 1 października 2019 r. I UK 223/18 stwierdził, odnosząc się do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku, że ustanie prawa do renty rodzinnej przyznanej w drodze wyjątku wynikać musi z decyzji o wstrzymaniu prawa do dalszej renty.

Sąd Najwyższy naprowadzał, że decyzja o przyznaniu renty miała charakter konstytutywny (a nie deklaratoryjny, jak w sprawie o zwykłą rentę). Wątpliwe jest zatem, czy przy takim charakterze decyzji prawo do świadczenia miałyby ustawać już tylko na mocy samego zdarzenia faktycznego. Prawo miałyby bowiem wówczas swój początek w decyzji konstytutywnej, natomiast jego ustanie (czy utrata) zależałoby już jedynie od zajścia określonej okoliczności faktycznej. Wymagałoby to więc akceptacji dla niejasnej hybrydowej konstrukcji stosunku prawnego, rozpoczętego decyzją konstytutywną . Tymczasem sama konstrukcja może być spójna tylko wówczas , gdy obie decyzje, czyli pierwotna i kończąca, będą konstytutywne .

Z decyzji Prezesa Zakładu o przyznaniu odwołującej emerytury wyjątkowej nie wynika warunek, że uzyskanie prawa do emerytury w wieku powszechnym skutkuje wygaśnięciem prawa do świadczenia wyjątkowego.

Sąd Najwyższy w przywołanym wyroku wskazywał dodatkowo, iż niezasadne może być stwierdzenie, że osiągnięcie już tylko jakiegokolwiek (nieznacznego) przychodu zawsze powoduje utratę (ustanie) prawa do takiej renty i pozwala żądać zwrotu renty wcześniej pobranej jako nienależnego świadczenia, gdy renta i przychód nie wystarczały na niezbędne środki utrzymania w rozumieniu art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej.

Odnosząc powyższe wskazania do rozpoznawanej sprawy przyjąć należy, że po pierwsze - konieczne jest w rozpoznawanej sprawie wydanie konstytutywnej decyzji o wstrzymaniu prawa do emerytury wyjątkowej, i to przy ocenie, czy uzyskanie prawa do emerytury w wymiarze niższym niż minimalne świadczenie emerytalne, powoduje ustanie przesłanki z art. 83 ust. 1 ustawy emerytalnej w zakresie posiadania niezbędnych środków utrzymania. W sprawie wykazano, że K. G. jest uprawniony do renty socjalnej na stałe oraz dodatku pielęgnacyjnego na stałe, co potwierdza stan zdrowia wymagający opieki.

Dopiero uprawomocnienie decyzji, o której mowa powyżej stanowić będzie o możliwości podjęcia wypłaty emerytury powszechnej w miejsce dotąd wypłacanej emerytury wyjątkowej.

Takie stanowisko prezentowanej jest także w orzecznictwie sądów powszechnych – Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 3 czerwca 2005 r. III AUa 3727/04 wskazywał, że wstrzymanie wypłaty świadczeń przyznanych w drodze wyjątku nie może nastąpić na podstawie decyzji Oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych wydanej w trybie art. 134 ust. 1 pkt. w związku z art. 101 pkt. 1 ustawy z 17.XII.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Właściwym organem do wydania takiej decyzji jest Prezes ZUS.

Wobec powyższego uznać należy zaskarżoną decyzję za przedwczesną.

Powyższe skutkowało zmianą wyroku w trybie art. 386 k.p.c. oraz poprzedzającej go zaskarżonej decyzji.

sędzia Marta Sawińska